

In the end of the listing,
the appraiser made a final entry:
‘In small things forgotten,
eight shillings sixpence’.
In this he acknowledged things
that he may have overlooked
but that nevertheless had value.

James Deetz: *In small things forgotten.*
An archaeology of early American life,
1996 [1977], s. 4

De små glemte ting

Ovenstående citat fra en grundbog fra 1977 for amerikanske førstesårsstuderende i arkæologi er sigende for mange af artiklerne i dette tredje nummer af Tings Tale, der nu kommer på gaden. Der er også værdi i de små glemte ting! Og det er også der, vi finder store, nye erkendelser om os selv i fortiden og nutiden.

Hovedbudskabet i dette tema er, at tingene og samlingen er vigtige for nutiden og for fremtiden, fordi de tager udtalte, tavse 'stemmer' med ind i fremtiden, fordi der i genstandene gemmer sig indkapslet viden som fremtidige teknologier og teorier endnu ikke har erkendt på trods af nutidige forsknings-indsamlings- og kassationsstrategier.

Budskabet er også, at det er i detaljen, at nye erkendelser opstår. *The devil is in the details*. Vi ser mange eksempler på djævelen i detaljen, men måske mest tydeligt i artiklen *Farvegåden om Astrid Noacks "Sovende barn"*. Her er det med XRF- og FTIR spektroskopi blevet muligt at opspore nye detaljer om mineraler og kemiske forbindelser i lermasserne. Erkendelsen kan bruges til bedre at håndtere skulpturer og samlingerne i fremtiden. Nogle vil påstå, at det er irrelevant for de store teoretiske strømninger i tiden, men det interessante med det nogle kalder '*the material turn*' er, at det er i dialogen mellem de store teorier, personer, de teknologiske nyvindinger og genstanden, at der i detaljen skabes

forståelse for fortiden og nutiden, en erkendelse vi kan tage med ind i fremtiden.

Et højprofileret eksempel på, at små glemte ting på magasinerne kan få uventet betydning, når de underkastes ny teknologi og perspektiver kan demonstreres med den britiske socialantropolog Alfred Cort Haddon (1855-1940). Han indsamlede hårprøver fra australske aboriginere. Disse hårprøver blev nok indsamlet under en kolonialisme, vi ikke kan skrive under på mere, og nogle ville i dag nok kassere dem. Men det var fra hårroden af denne ubetydelige, støvede hårprøve på et museum i Cambridge, at Eske Willerslev ved *Centre for Geogenetics* årtier efter Haddons indsamling i Australien trak mikroskopisk information ud, der fortæller historien om aboriginerne, der er i tæt slægtsskab med de første mennesker, *Homo Sapiens Sapiens*, der drog ud af Afrika for ca. 60.000 år siden, og som mod alle odds overlevede i isolation fra resten af menneskeheden i 40.000 år i et fjendtligt, isoleret land.

Ikke blot skabte dette overskrifter i videnskabelige kredse, men hårprøven betyder også, at aboriginerne nu kunne forene sig med sin egen fortid i et videnskabeligt univers og nu er i dialog med videnskabsfolk, og gennem disse har fået en ny identitet; en identitet de er stolte af, og med hvilken de mobiliserer deres genoprejsning mod mange, uretmæssige overgreb. En lille glemte ting har ikke blot

skabt ny erkendelse men også ny identitet, der tages med ind i fremtiden af et folk, der virkelig har brug for begge dele. Eksemplet ligger naturligvis uden for dette tidsskrift, men demonstrerer med al tydelighed nødvendigheden af at huske de små glemte ting. Men det er også vigtigt at bemærke, at DNA- teknologien og perspektivet ikke var tilgængelig for bare 40 år siden, som XRF teknologien heller ikke var i samme omfang.

Konklusionen er, at vi er forpligtet til at gemme ting til fremtiden, på trods af kortsigtede, politiske modestrømninger i nutiden om, hvad der er rigtigt og forkert. Der er mange stemmer, der skal med ind i fremtiden, stemmer som endnu ikke har talt, fordi ny teknologi, eller nye teorier ikke har hørt dem endnu. Det kan *Tings Tale* hjælpe med til.

Med andre ord, samlingerne er vigtige og sættes her i perspektiv. Metoden og perspektivet er det samme, om det så handler om genteknologi eller, *'om historier om værftstiden'* og en mulepose fra Helsingør Skibsværft. Det er igennem ting, og detaljerne omkring dem, at vi når til nye erkendelser. Desuden er det vigtigt at huske på, at betydningen af tingene er foranderlige, fordi vi ofte tillægger ting mange, meningsfulde relationer, knyttet til forskellige kontekster i tid og rum, som også beretningen her om *'at gøre det usynlige synligt'* i tidsskriftet viser. Her ser man,

at geigertælleren under den kolde krig, gjorde det usynlige, radioaktiviteten synlig, gennem dens evne til at: *'materialisere det ellers usynlige, og de indtog derved i først omgang rollen som kanariefuglen i minen – den genstand, der kunne give den tilstrækkelige og nødvendige viden, som i sidste ende ville redde liv'*. Samme kontekstafhængighed ses også formuleret om Helsingør Skibsværfts mulepose: *"... fortiden er til stede i nutiden som erindring og fortidsfortolkning, og ... fremtiden er til stede som et sæt forventninger"*, noget Australiens aboriginere nok ville skrive under på som noget helt naturligt, som man ved, hvis man bare kender lidt til deres kosmologi.

Vi mener, at dette perspektiv er befordrende og nyt for mange af os i vesten, der holder fast i en relativ skarp opdeling af de gamle, positivistiske kategorier. En nedbrydning af flere kategorier, herunder den cartesianske dualisme i enten natur eller kultur, sjæl eller legeme, kulturhistorie eller kunst er også interessante og promoveres især af antropologen Tim Ingold. Et sådant perspektiv, hvor man ser på kunst som både kulturhistorie og kunsthistorie skildrer Ingold selv i en analyse af aborigernes totemisme udtrykt gennem malerier, men den ses også i artiklen *'Guldaldermaleriet som kulturhistorisk genstand'* om Jørgen Valentin Sonnes malerier, der belyser borgerskabets identitetsdannelse: *"Kunstens historie er også kulturhistorie og*

kunstnernes værker er levn fra en aktiv og formativ samfundsdebat”.

Artiklen 'En transformation af lerskrammel' afslører en hidtil overset, men vigtig tekstilindustri i det førromerske og romerske jernaldersamfund, længe før de store sejl blev vævet til vikingskibene, og artiklen er igen et eksempel på, hvordan små, ukendte ting kan give ny viden om håndværk og, formodentligt også kvinders bidrag til Danmarks jernalders udvikling, der ikke kun blev til gennem våben, krige og offerfund. Som forfatterne udtrykker det: "Denne viden bidrager til en del af det stille narrativ i flyvehavren, der ligger langt fra spyddet og mammutjagten på liv og død". Og det er i detaljen, i 'Hvis vægge kunne tale', at vi i Horsens Statsfængsel erkender, at farverne er valgt ud fra en gældende norm om disciplinering, renhed og sundhed, og ikke mindst hygiejne: "... at man bevidst har holdt sig til lyse og rolige farver, som har været praktiske i forhold til lys og rengøring, og som blev opfattet som positive for de mennesker, der skulle opholde sig i bygningen i lang tid".

Hygiejne, og afspritning er igen blevet et tema efter 100 års frihed for omfattende pandemier, ikke kun på sygehusene og tandlægeklinikkerne. I artiklen "Pestudbruddet i Kolding i 1654" belyser en kirkebog fra byen meget relevant for os i dag i detaljer samtidens respons på en epidemi. Den belyser også konsekvensen

af magthavernes egoistiske valg i en sådan periode. At deres forkerte valg kan få store konsekvenser, i dette tilfælde for Kolding fordi: "... kongen og hoffets ophold på Koldinghus samt flytningen af statslige institutioner fra København til Kolding med overvejende sandsynlighed var årsagen til, at pestepidemien ramte netop Kolding, som det eneste sted vest for Storebælt."

Kolding er blot en svag afspejling af nogle af nutidens magthaveres forkerte valg, der ses i deres landes astronomiske dødsfald i Covid-19 pandemiens skygge. Valg der ikke blev taget, fordi lederne tænkte mere på sig selv end samfundets velfærd, måske som kongen gjorde i Kolding. Jo man kan lære af historien og bruge den fremadrettet, hvis man kender den.

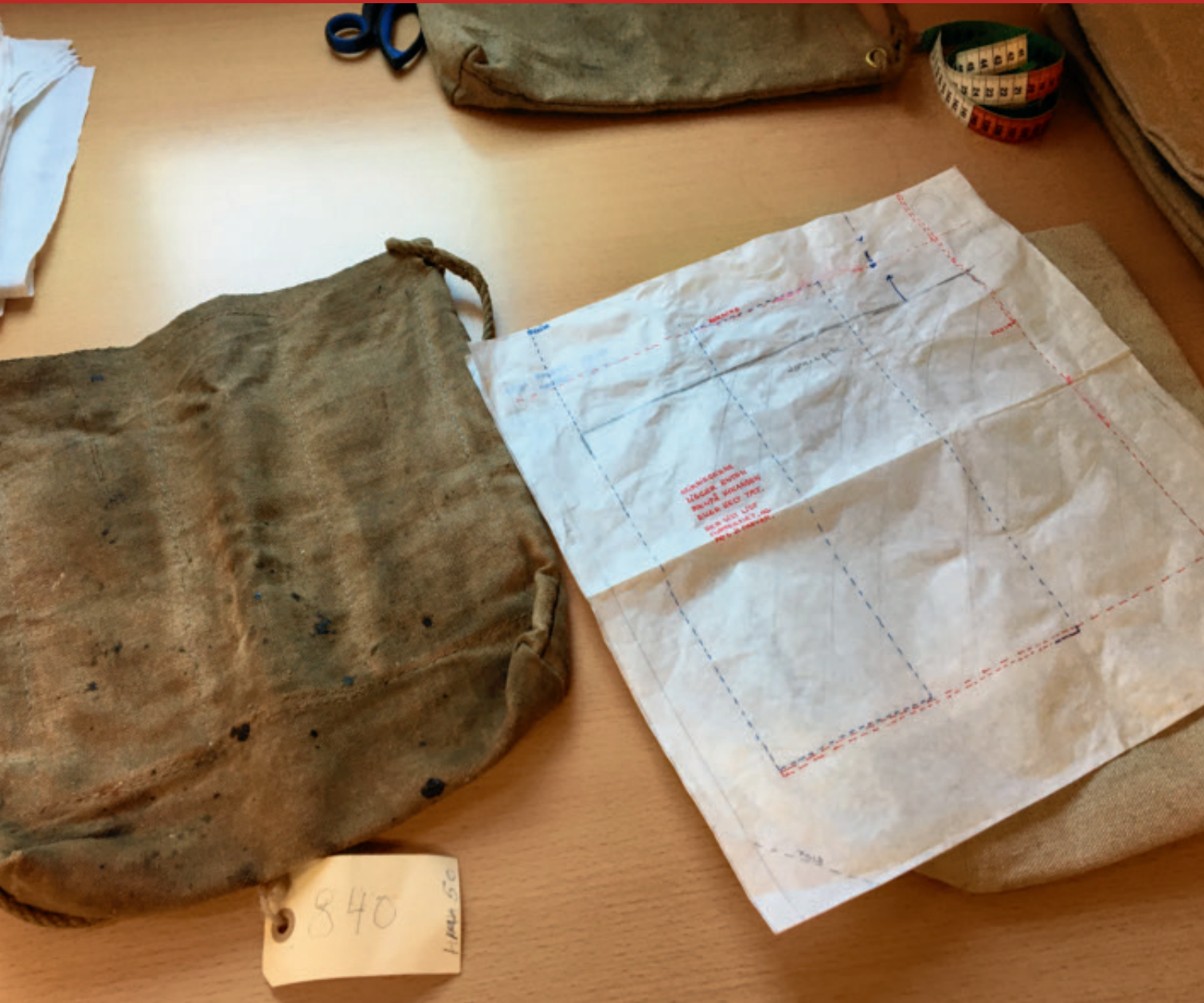
Som en lokal jordejers datter, bosat i København, der ellers ville sælge den fædrene gård i Jylland efter 8 generationers eje har udtrykt det til en af redaktørerne, efter at der var gjort et stort guld-fund på farens mark: "Men så graver min far guld op fra den kolde jord og alt ændrer sig. Alt. Jeg tvinges til at forholde mig til mig selv, min slægtshistorie og mit ufravigelige tilhørsforhold til et sted".

Som man ser smelter fortid, nutid og fremtid sammen gennem tingene.

Velkommen til *Tings Tale*. Til detaljen og de store linjer i et og samme tidsskrift.

Redaktionen

– erindret gennem
muleposen

Historier om værftstiden

”Værftsmuseets muleposer vækker minder og gør historien levende”.¹ Sådan skrev *Helsingør Dagblad* i januar 2020 som reaktion på, at Værftsmuseet i Helsingør, i samarbejde med museets frivillige, havde igangsat en reproduktion af en af museets genstande, en mulepose, med salg for øje. Med denne reproduktion oplevede borgere i byen, at værftstiden blev nærværende igen, for muleposen viste sig at være en materialitet, hvorigennem folk kunne genopfriske erindringer og følelser. Som fysisk brugsgenstand kunne muleposen formidle et kulturarvsnarrativ om Helsingør som industri- og værftsby, også til yngre generationer.

Denne artikel følger muleposen igennem relanceringsprocessen og prøver at forstå, hvordan en museumsgenstand som muleposen kan vække kollektive og individuelle erindringer fra fortiden, og hvad der gør den attraktiv og interessant for folk, uanset deres relation til værftet. Vi starter med at zoome ind på området omkring museet, det tidligere værftsområde, som et erindringssted på tværs af tid.

Værftsmuseet, Helsingør

Tæt på havnen i Helsingør ligger Værftsmuseet omgivet af imponerende store røde industribygninger med faldefærdige mure, ituslående ruder, store porte, slita-

ge og gamle elektriske installationer. Det er de materielle rester fra skibsværftet i Helsingør. Når man bevæger sig rundt mellem de høje industrielle murstensbygninger, smyger stemningen af et aktivt liv med store skibe, håndværk, larmende maskiner, sod og sved, skidt og møg sig ind på en. Hvis man altså kender historien.

Skibsværftet var Helsingørs pulserende hjerte i 101 år, indtil det af økonomiske årsager måtte lukke i 1983. Det var byens største arbejdsplads med op til 3500 medarbejdere og mindst lige så mange, der ernærede sig ved salg af materialer og ydelser til værftet. Lydene fra værftet og synet af de store kraner, der dominerede havnebilledet, prægede livets gang i byen. Hver gang et skib blev bygget færdigt og skulle søsættes, samledes byens befolkning på havnekajen til fest og fælles stolthed. På det gamle værftsområde ses stednavne som *Den Røde Plads* og *Georg Poulsens Plads*. Navnene henviser til de store fagforeningskampe, der foregik her blandt håndværkerne i 1890'erne og værftets stærke tillidsrepræsentanter, der politisk prægede både arbejdspladsen og hele byen. Værftet rummer således fortællinger med stor betydning for den historiske samfundsudvikling i lokalsamfundet såvel som for hele Danmark (Pedersen, 1987, 2004 m.fl.).

Fig. 1 Her ses den originale mulepose, hvorfra syretningen er gengivet på papir. Foto: Line Brun Stallknecht.

Fig. 2 Skibsværftets maskinværksted, som det stadig ser ud i dag. Foto: Museerne Helsingørs arkiv.

Muleposen

Muleposen var en nødvendig brugsgenstand i hverdagen for mange håndværkere på Værftet. De bar deres håndværktøj i posen, når de arbejdede på skibene, hvor det var upraktisk at medbringe en værktøjskasse. Når man blev ansat som håndværker på Helsingør Skibsværft, var det første, man gjorde, at gå op på riggerloftet og få en mulepose udleveret. Her sad en rigger, ofte en gammel matros, og syede muleposerne af sejldug, slog øjer i med pariserringe og håndspilede hampehanken. De originale muleposer, museet har i sin samling, er slidte og beskidte fra brugen som værktøjspose. Men fordi formen på muleposen var praktisk og funktionel, blev muleposen også brugt i mange andre sammenhænge. Den indgår i anekdoter om alt fra lærlingetiden, håndværket, øl, fusk og madpakker til stolthed og sociale relationer, fællesskaber og normer.

I efteråret 2019 besluttede Værftsmuseet i Helsingør at reproducere og relancere muleposen, hvilket medførte stor lokal bevågenhed og interesse, både om selve muleposen og dens reproduktion, men også som indgang til at tale om, erindre og identificere sig med værftstiden i Helsingør.

Tilbage til værftsbyidentiteten

Danmark har haft mange skibsværfter, der har været vigtige for dansk økonomi op gennem industrialiseringen, både med nybygninger af skibe og motorer samt som reparationsværksteder. I dag er alle de store industrielle skibsværfter lukket af økonomiske årsager, Lindøværftet som det sidste i 2011. Værftsbygningerne er revet ned i mange byer, eller nye virksomheder har overtaget og omformet

bygningerne. Men i Helsingør står værftshallerne endnu og vidner om gamle tider. Nogle er renoveret og blevet til ny arkitektur, bl.a. M/S Museet for Søfart, der er beliggende i værftets gamle tørdok. Andre bliver brugt med deres autentiske slidte og industrielle ydre og indre, til Maritimt Værksted Hal 16, madmarked og filmstudie til f.eks. X-Factor.

Værftsmuseet i Helsingør undergår i disse år en forvandling frem mod at blive et nationalt værftsmuseum. I den forbindelse har museet i samarbejde med forskningsgruppen Erindring og fortidsbrug på RUC og med støtte fra VELUX FONDENS Museumsprogram påbegyndt en indsam-

ling af erindringer fra tidligere ansatte på danske værfter. Således går museet ind i en ny proces, hvor værftsidentiteten skal genfindes, udstillinger og formidling foldes ud, så de rummer både det særegne og det nationale. I en søgen efter værftets særegne identitet faldt museumsinspektør Nicolai Juel Vædele en dag over en mulepose på museets magasin. Hans spontane indskydelse var, at museet skulle reproducere og relancere muleposen, både fordi den var et bæredygtigt alternativ til plastikposer, og fordi den fortalte en hverdagshistorie fra værftet. For at fornemme, hvilke holdninger og følelser lokalbefolkningen tillagde idéen om relancering af muleposen, blev den lagt på de sociale medier (fig. 2). Opslaget fik overvældende mange positive tilbagemeldinger, bl.a. denne fra helsingoraner Sandie Nissen: *"Jeg er VILD med muleposen samt de tanker der ligger bag og ikke mindst forbindelsen af det levede liv og sted på tværs af tid. Genstande gør os!"*²

Med kommentaren pegede hun på to ting, der var repræsentative for mange af de tilbagemeldinger, Værftsmuseet fik. Hun kunne lide designet og brugsværdien i muleposen, men hun tydeliggjorde også, at den som materialitet peger på livet på og omkring værftet før og nu.

Værftsmuseet valgte at påbegynde en meget autentisk reproduktion af muleposen. Syning af muleposen var overleveret fra generation til generation via mesterlære blandt riggerne. Over tid havde muleposerne fulgt samme produktion med tre smalle lommer indvendigt, samme yderstørrelse og længde på hanken. Museets historiske systue rekonstruerede stofklipping og syretning og fandt den korrekte tråd og hørlærred til produktionen (fig. 3). Værftsfrivillige og gamle sø-

mænd fra Maritimt Værksted i Hal 16 bandede pariserringe i poserne og splejsede tovet. Hele produktionen foregik lokalt og med håndkraft, ligesom dengang på Riggerloftet.

Produktionen igangsatte stor interesse fra lokale medier og fra lokalbefolkningen i form af erindringer, handlinger og nye fællesskaber, der peger på, at muleposen som materiel kulturarvs-genstand igangsatte flere erindrings- og identifikationsprocesser, end museet havde forudset.

Til at analysere, hvorfor dette skete, bruger vi et begrebsapparat fra den materielle vending sammen med et historiebegreb, hvor personlige erindringer og forståelser af lægmands brug af de store og små historier står centralt.

Værftstidens tilstedevær gennem muleposen

Vi undersøger, hvordan erindringspraksisser *gøres* i mødet med muleposen, og hvilke erindringer, følelser og identiteter

Fig. 3 Fotoshoot med en original mulepose. Billedet blev lagt på de sociale medier. Foto: Nicolai Juel Vædele, 2019.

Fig. 4 og 5 Billeder fra produktionen af poseerne på museets historiske systue i gang. Til højre ses en ny mulepose i dens oprindelige funktion som værkstedspose. Foto: Line Brun Stallknecht.

der forhandles i den proces. Verbet *at gøre* bruges her i den materielle vendings kontekst, som praksisser, der ikke nødvendigvis står et menneske – et intentionelt subjekt – bag, men hvor enhver *gøren* involverer mange elementer og aktører (Damsholt, 2009, s. 13); materialitet, atmosfære som subjekter. Vi bruger således begrebet *gøre* på flere måder i denne artikel, end vi normalt oplever på dansk. I den materielle vending ses materialitet, f.eks. genstande eller rum, som aktive foranderlige aktører i sociale processer, der kan påvirke såvel som blive påvirket af f.eks. erindringer, socialitet og tid (Damsholt, 2009; Bille og Flohr, 2015). Dermed betragter vi ikke kun erindringspraksisser som det italesatte, men også som handlinger, kropsliggørelse og materialiseringer (Damsholt, 2009, s. 144). De erfaringer og følelser, folk erindrer og handler på empirisk i denne artikel, analyseres med historiker Bernard Eric Jensens begrebspar historiebevidsthed og fortidsbrug. Begrebsparret forklarer han således: *Historiebevidsthed tager afsæt i det forhold, at fortiden er til stede i nutiden som erindring og fortidsfortolkning, og at fremtiden er til stede som et sæt forventninger. Begrebet retter altså opmærksomheden mod det menneskelige eksistensvilkår, at i en levet nutid indgår der altid såvel en erindret fortid som en forventet fremtid.* (Jensen, 2017, s. 28)

I følge Jensen er vi alle ivrige fortidsbrugere, der ”slet ikke kan lade være med at inddrage og bruge det fortidige, når vi søger at skabe en indre sammenhæng i vores livshistorier ...” (Jensen, 2010, s. 39).

Historiebevidsthed og fortidsbrug er centralt, når almindelige mennesker og samfundsliv skal forstås og forklares, fordi historie for almindelige mennesker er noget, vi bruger til at give mening i vo-

res liv. Menneskets historiebevidsthed er ”embodied and embedded” (Jensen, 2017, s. 121), hvilket betyder, at denne form for historie lagrer sig i kroppen og er noget, man kulturelt er indlejret i – bevidst eller ubevidst. Mennesker er således fortidsbærere, uanset om de er bevidste om det eller ej. Som det bliver tydeligt i denne artikel, knytter der sig følelser til de erindringer, muleposen bringer frem hos folk. Relationen mellem tid, genstand og følelser er derfor interessant at forfølge. Historiker Anne Brædder har i sin ph.d.-afhandling sat ord på sådanne relationer. Hun undersøgte bl.a. relationen mellem 2. verdenskrigs re-enacteres kropslige fortidsbrug og følelser (Brædder, 2016 og 2018) og påviste, hvordan følelser (og magt) er afgørende for den fortidsbrug og

historiebevidsthed, der kommer til udtryk gennem folks kropslige iscenesættelse og valg af genstande. I sin forskning bygger Brædder videre på Sarah Ahmeds teori om, at følelser klister til genstande i en historisk kontekst (Ahmed, 2004), hvilket også er interessant for de betydninger, muleposen har i vores empiri.

Med hjælp fra disse begreber undersøger vi, hvordan og hvorfor muleposen som materialitet gør værftstiden mere nærværende for lokalbefolkningen i et dialektisk forhold mellem menneske og mulepose i fortid, nutid og fremtid.

Artiklens empiriske grundlag og opbygning

Artiklens empiri er skabt i krydsfeltet mellem sanseligt etnografisk feltarbejde

som deltagerobservation (Pink, 2015, s. 95-116) og Oral History (f.eks. i Tureby, 2015 og Hamilton, 2008). Vi har været optaget af både at indsamle mundtlige fortællinger, men også at deltage aktivt og sensitivt i events, samtaler og arbejdsprocesser, så vi har erfaret kropslige og rumlige stemninger og detaljer, der nuancerer billedet af, hvordan muleposen påvirker folks historiebevidsthed og fortidsbrug som både bevidste og ubevidste erindringer og handlinger.

Artiklen analyserer tre nedslag i muleposens relanceringsproces, der peger på forskellige erindringspraksisser hos befolkningen. Første analyseafsnit er fra processens start: 'Fyraftensmøde' er situeret på værftsmuseet og beskriver en erindringspraksis med konsensuspræge-

de narrativer i en samtale mellem tidligere værftsarbejdere. Andet analyseafsnit: 'Følelser og identitet i historiebrug' tager afsæt i en lokal borgers erindringer og følelser om værftstiden, der reaktiveres via muleposen. I sidste analyseafsnit: 'Byens identitet' analyseres et udvalg af citater og handlinger, der peger på, hvorfor muleposen materialiserer en øget historiebevidsthed blandt lokale borgere i Helsingør, og hvordan den for nogen bliver en materialisering af Helsingørs identitet.

I de sidste to afsnit opsummeres analyserne, hvorefter de perspektiveres til øvrig historie om værftet og andre museers salgbare identifikationsprodukter.

Fyraftensmøde

I dette afsnit analyseres en konkret erindringspraksis til et offentligt arrangement; 'et fyraftensmøde' på Værftsmuseet. Dette er arrangeret af Værftsgruppen: en forening for tidligere ansatte på værftet, der er tilknyttet museet som frivillige og bl.a. tilbyder rundvisninger på museet. I analysen fokuserer vi på, hvordan erindringer gøres blandt tidligere værftsarbejdere, og hvordan erindringerne forhandles blandt ligesindede. Observationen er foretaget i begyndelsen af artiklens undersøgelsesperiode, og den synliggør det værftsnarrativ, der var dominerende, før muleposen materialiserede en adgang og et talerør for andre lægfolks historiebevidsthed og fortidsbrug i relation til værftet.

"Bestyrelseslokalet på Værftsmuseet er fuld af ældre mænd. Nogle er fra Værftsgruppen, men der er også mange nye ansigter, dog kun et par yngre mænd og damer. På bordet står øl og sodavand. Oplægsholderen er lærlingemester Gaston, der lægger ud med at fortælle om sine år på

værftet. Snart bidrager mange gæster i lokalet også med deres personlige historier i relation til Gastons, og det bliver snart til en samtale mellem den gruppe af tilstedeværende, der selv har stået i lære på Helsingør værft eller på B&W. Fortællingernes omdrejningspunkt er øgenavne, sammenhold på arbejdspladsen, slid og slæb, øl, sløve svende, faglig stolthed og den fusk, de smuglede ud fra værftet. Undervejs forhandles erindringerne tydeligvis; var svendene nu også så strenge og dovne; var det en god læreplads, hvor meget fusk blev der smuglet ud gennem porten osv."

Muleposen indgår som en aktør i flere af fortællingerne; f.eks.:

"Da jeg var lærling hos den svend, skulle jeg kun bære hans mulepose med værktøj", og "...engang talte vi, hvor mange Wiibroe øl der kunne være i den. Der kunne være 15 flasker!" eller "Min svend skulle altid hjem til frokost. Jeg forstod ikke hvorfor, men fandt ud af, at han havde muleposen fuld af fusk!"³

Værftsarbejdernes narrativer tager afsæt i identitetsnære historier, der bliver bekræftet af gruppen. I kraft af de fællestæk, der er i deres fortællinger fra værftstiden, er det tydeligt, at mændene har et stedsspecifikt og identitetsdannende fællesskab. Jensen siger om sådanne: "I en identitetsdannende historiebrug spiller brugen af stereotyper en vigtig rolle, dvs. forenklede og vanemæssige forestillinger, som mennesker hæfter på sig selv og andre" (Jensen, 2010, s. 82). Der serveres øl til Fyraftensmødet, hvilket bliver en selvbekræftende materialisering af en stereotyp om at være værftsarbejder, hvilket vi også genfinder i narrativet om, at muleposen blev brugt til at bære øl i. Stemningen i narrativerne er munter og overbærende, og mændene bekræfter hinanden i, at "det var et godt

sted at være lærling”. Selv da en af de tilstedeværende spørger ind til, om der eksisterede grove hierarkier på arbejdspladsen, bliver det bagatelliseret med, ”at mange svende og mestre, var rigtig gode”. I observationen fra fyraftensmødet har værftsarbejderne konstitueret et kulturelt narrativ om værftet, der kan være vanskelig at bidrage til eller at identificere sig med for resten af lokalbefolkningen. I et lignende erindringsstudie fra Wales, hvor en kulmine lukkede i 1980 og åbnede tre år senere som kulturhistorisk museum, ser vi ligeledes, at gruppen af tidligere ansatte fra kulminen, har ”produced a prominent public heritage narrative which claims to remember the mining past providing a convenient and powerful cultural script” (Coupland, 2015, s. 284). I studiet fra Wales nuanceres det offentlige kulturarvs narrativ til dels ved gruppeinterviews.

I nærværende artikel nuanceres narrativet om værftsperioden, når muleposen materialiserer en opmærksomhed på værftet, hvilket gør, at flere bidrager med erindringer og erindringspraksisser i relation til værftet.

Som vi skal se i næste afsnit, peger empirien på, at historiebevidsthed og fortidsbrug i mødet med muleposen for den del af lokalbefolkningen, der tidligere har haft en relation til Helsingør som værftsby, i endnu højere grad end værftsarbejdernes er forbundet med følelser og identitet. Erindringerne bliver lidt mere nuancerede, men adskiller sig ikke i væsentlig grad fra værftsarbejdernes. Men kroppens ubevidste handlinger og iveren i fortællingerne viser, at erindringer frembragt af muleposen, bygger på følelser og identitet.

Følelser og identitet i fortidsbrug

Brædder er optaget af, hvordan mennesker knytter følelser til fortiden i deres samtid, og hvordan det har indvirkning på de erindrings- og historiepraksisser, der gøres (Brædder, 2018, s. 159). Hendes interesse for, hvordan følelsesforskning i historiebrugsforskningen kan synliggøre, at følelser kobler forskellige tidsligheder, er interessant at inddrage i denne artikel. Hovedparten af empirien synliggør nemlig, at erindringspraksisser omkring muleposerne er følelsesbetonet for de involverede mennesker. Endvidere findes der en overvejende, næsten ensidig, positiv vinkel på de erindringspraksisser, der peger tilbage på værftet. Dette afsnit tager afsæt i en samtale med Grethe til et salgsevent i februar 2020. Hun knytter følelser og identitet, hun ikke var bevidst om at have, til sine erindringer om værftet. Eksemplet med Grethe repræsenterer andre eksempler, der ikke er inddraget her, men som også peger på, at folk får en personlig glæde ved at bruge deres fortid i sociale fællesskabsskabende erindringspraksisser.

Kranfører Grethe

Grethe husker ikke præcis, hvornår hun var ansat på værftet. Hun har ikke bekymret sig om det tidligere, men efter den store opmærksomhed omkring muleposer er venner og bekendte begyndt at spørge om det, så hun vil gerne vide det præcist. Hun dukker op til et salgsevent på Værftsmuseet, og historierne om dengang, hun var skinnekranfører i Den grå hal, presser sig på for at blive fortalt. ”Jeg måtte ikke få en mulepose, da jeg blev ansat,” siger hun. ”Jeg havde jo ikke noget værktøj at have i den! Men jeg skulle jo have en bog eller noget at

læse i, når jeg sad deroppe i kranen, og holdt plader eller spanter fast til byggesjakket. Men heldigvis lærte jeg snart nogen at kende, og så fik jeg en mulepose,” fortæller Grethe, mens hun knuger sin nyindkøbte mulepose ind til sig. Grethe fortæller, at hun i løbet af den sidste tid har fundet ud af, at to af hendes venner også har været ansat på værftet i en periode. Det vidste hun ikke før, for de havde aldrig talt om det. Men efter muleposen er blevet reproduceret og har været i medierne, er bevidstheden og samtalerne drejet over på værftet. ”Det er jo ikke underligt, for næsten alle har arbejdet her før eller siden, men det sjove er, at vi har noget mere til fælles nu. Og det ville vi aldrig have talt om, hvis I ikke havde reproduceret muleposen!” Grethe smiler stille og tilføjer: ”Det var et godt sted at arbejde. Der var plads til alle, også dem der i dag falder uden for arbejdsmarkedet. På værftet følte man, at man hørte til!” Efter en lille tænkepause undskylder hun for sin talestrøm, og at ”hun da også bare står der og taler og taler.”⁴

Grethe er ikke vant til at fortælle om sine erindringer fra værftstiden, og hun fortæller ikke ud fra samme konstituerede narrativ som værftsarbejdere til Fyraftensmødet. Hun fortæller om sine hverdagshandlinger på værftet og opsummerer til sidst, at det var et godt sted at være. Alt sammen positive følelser, der knytter sig til at genopfriske erindringer fra fortiden. Værftstiden har ikke været en aktiv del af hendes liv i mange år, og det har måske heller ikke været et kapitel i hendes liv, hun har tillagt stor betydning. Men det synes hun, at hun har fået en grund til nu, takket være den opmærksomhed værftet har fået igennem muleposen. Det kan være årsagen til, at hun knugede sin nyerhvervede mulepose ind til sig, da hun entusiastisk fortalte sin

historie. Materialiseret i muleposen knytter Grethe således følelser til fortiden i sin nutid.

Byens identitet

Grethe har dannet nye fællesskaber blandt sine gamle relationer, fordi relanceringen af muleposen og mediernes omtale af dette har åbnet for samtaler om værftstiden. Empirien peger flere steder på, at muleposen materialiserer nye eller genfundne fællesskaber, der er bundet i et kropsligt følelses- og identitetsfællesskab såvel som et kulturfællesskab. I dette afsnit præsenteres et udvalg af citater fra feltarbejdet, der peger på, hvordan muleposen som materialitet har fået folk til at gøre en handling, f.eks. at finde muleposen frem fra gemmerne, ringe til et familiemedlem eller at begynde en samtale med bekendte om værftstiden, og hvordan dette har igangsat identitetsnære erindringsfortolkninger. Til at forstå dette bruges antropolog Kirsten Hastrup's sprog for, hvordan vores kulturelle sociale adfærd bekræfter os selv og hinanden i, hvem vi er (Hastrup, 2004).

På samme måde som eksemplet med Grethe tydeliggør, hvordan muleposen aktiverer en ny kollektiv bevidsthed, således peger også empirien i dette afsnit på, hvordan muleposen materialiserer en forøget historiebevidsthed og aktiv historiebrug hos lokalbefolkningen, og hvorfor dette kan skabe et kulturelt fællesskab, en identitet, der knyttes til Helsingør. Citat 1 og 7 er taget fra en deltagerobservation i museets systue, hvor muleposerne bliver syet. Hverken Lise, Inga eller Lisbeth har nære relationer til værftet, og alle er flyttet til byen, efter skibsværftet lukkede. Citat 2, 4 og 5 er museumsvært Katja Ankers samtaler med besøgende på Værftsmuseet. Citat 3 er fra en artikel i *Helsingør Dagblad*,

Fig. 6 Det første salgsevent på Værftsmuseet gav anledning til mange erindringer fra værftstiden. Her ses lokale borgere i samtale med museumsinspektør Nicolai Juel Vædele. Foto Lars Johannesen.

og citat 6 er fra en LinkedIn kommentar til et opslag om muleposens reproduktionsproces.

1. Lise: "Min nabo sagde: Neej, sådan en må jeg have, sådan en havde min far! Og sådan er der jo mange, der har det." Hvortil Inga supplerer: "Min venindes mands far, der havde arbejdet på værftet, havde ledt efter sin gamle pose. Og det ville han da ikke have gjort, hvis det ikke havde været i Dagbladet (red.: Helsingør Dagblad)."⁵
2. "To søstre fortæller, at den ene som ung i 60'erne tog sin fars mulepose og brugte den som skoletaske, hvor den gjorde stor succes. Den anden blev så misundelig på tasken, at hun også tog en af sin fars muleposer. De broderede begge deres navne på tasken for at kunne kende forskel."⁶

3. "Jeg læste i Helsingør Dagblad, at man har sat poserne i produktion igen. Så synes jeg jo, at der er sjovt, at jeg stadig har min, efter alle disse år, og at den vel at bemærke også stadig er i brug [til det oprindelige formål]."⁷

For at forstå, hvorfor relancering af muleposen kan have en effekt på en samlet provinsbys fortælling om sig selv, må man forstå, at mange i byen stadig har nære relationer til dem, der arbejdede på værftet. En stor del af værftsmuseets genstandssamling er doneret fra personlige ejendele, og der findes stadig betydelige mængder potentielle museumsgenstande rundtomkring i byens private hjem. Og det er netop dét, historiebevidsthedsbegrebet kan være med til at afdække, idet

det fortidige ikke er udskilt som noget særskilt, men netop er en integreret del af almindelige menneskers liv og væremåde (Jensen, 2010). Citaterne ovenfor peger på, at folk i byen er ivrige efter at bruge den fortid, de føler sig som en del af. Her har muleposen vist sig som en materialitet, der taler ind i folks historiebevidsthed, fordi den var så almindelig og udbredt, at mange har gemt den, også selvom den ikke er i brug længere. Den er hverken blevet smidt ud, som udtryk for, at den ingen betydning har haft for folk, eller givet til Værftsmuseet som en værdifuld genstand. Empirien peger på, at i løbet af relanceringsprocessen har muleposen undergået en værdiskabende proces fra at være en almindelig brugsgenstand til at blive en vigtig kulturarvs-genstand i folks bevidsthed.

Dele af empirien peger også på, at muleposen ikke bare knyttes til værftsidentiteten. Nogle knytter den også til en mere generel Helsingøridentitet.

4. En dame ønsker at forære en mulepose til sin søster, der er flyttet til Norge, *"for at hun ikke skal glemme, hvor hun kommer fra"*.⁸
5. En mor vil give en mulepose til sin søn, der er flyttet til København: *"Den er både flot og praktisk, og så fortæller den en god historie om hans hjemby."*⁹
6. Sandie Nissen: *"Så jeg synes jo muleposen er fantastisk, idet jeg som helsingorner er stolt af byens historie – både som handelsby og som industri- & værftsby og nu kulturby."*¹⁰
7. Lisbeth fra systuen: *"Det bliver noget, der bliver Helsingørsk, det her! [...] Og så er det jo sjovt, at man går igennem byen og ser den som en del af bybilledet efterhånden. Så breder det sig rundt."*

For personerne i disse fire eksempler materialiserer muleposen byens identitet. I citat 4 og 5, hvor muleposen er tænkt som en gave, formuleres en forventning om, at modtageren vil tænke på Helsingør, når de ser og bruger muleposen. De knytter en følelsesladet historiebevidsthed til muleposen som en fysisk genstand, der går på tværs af tid og omfavner Helsingørs fortid, nutid og fremtid. Muleposen gøres til en materialisering af Helsingør. Med antropolog David Millers ord vil muleposen som brugsgenstand være betydningsbærer for brugerens identitet, fordi der findes en grundlæggende dialektik mellem de genstande, subjektet bevidst bruger, og subjektet. I denne dialektik skaber de hver især hinanden i en objektificeringsproces (Bille og Flohr, 2015, s. 124). Citat 7 taler ind i Millers tankegang, når Lisbeth peger på, at når personen bruger muleposen i det offentlige rum, "i bybilledet", er det en kropslig bevidst handling, hvor muleposen materialiserer personens bevidsthed om og tilknytning til værftet/Helsingør. Men muleposen påvirker også personen, bl.a. via specielle kropslige måder at gøre på: Når genstande i de smalle lommer i muleposen håndteres, eller man bærer den med hamphanken over skulderen, peger de kropslige handlinger tilbage på værftsarbejderes brug af muleposen som værktøjspose. Både person og mulepose er hermed aktive fortidsbrugere i en socialitet, der i sætningen *"så breder det sig rundt"* antages at øge andre menneskers historiebevidsthed om Helsingør og identitetstilknytning til byen gennem muleposen. Med andre ord mimer og reproducerer de for at blive i det 'kulturelle fællesskab'. Som Hastrup pointerer, bliver person og materialitet et kulturprodukt ved at indgå i kulturelle

Fig. 7 Op til 3.500 af byens borgere arbejdede på Helsingør Skibsværft i 1950-70'erne. Foto Lars Johannesen.

sammenhænge, de gør, og de ting, de omgiver sig med (Hastrup, 2004).

Med citat nr. 7 og formuleringen om, at *"dette bliver helt Helsingørsk"*, findes indlejret en forestilling om en fælles identitet for Helsingør, der kan beskrives med det, Jensen med inspiration fra historiker og samfundsforsker Benedict Anderson kalder 'et forestillet fællesskab' (Jensen, 2017, s. 150). I begrebet ligger en opfattelse af, at mennesker indgår i forestillede fællesskaber, hvor dets medlemmer ikke nødvendigvis kender hinanden eller møder hinanden, men hvor de deler nogle af de samme følelsesbelagte fællesskabsforestillinger, ritualer, billeder og metaforer, der tages i brug, når fællesskabet praktiseres og italesættes. I denne kontekst repræsenterer muleposen en Helsingør-identitet, der kan inkludere alle dem, der har interesse heri. Dermed videregives en historiebevidsthed og historiebrug om værftstiden, uden personerne nødvendigvis abonnerer på de narrative, værftsarbejderne har konstitueret, eller har tætte relationer til værftet.

Muleposen materialiserer værftsbyidentitet

Artiklen viser, at i løbet af reproduktions- og relanceringsprocessen af Værftsmuseets museumsgenstand muleposen er dele af lokalbefolkningens historiebevidsthed i relation til værftet øget. Processen har åbnet for flere forskellige måder at gøre historie på, der tager afsæt i værftstiden og Helsingørs identitet som industri- og værftsby.

Relanceringen af muleposen har udfoldet konturerne af en historiebevidsthed og fortidsbrug via folks erindringer, handlinger og følelser om værftstiden, der peger på, at der er et ønske om at

være aktiv bærer og bruger af sin lokale kulturarv. Den fortidsbrug og de erindringer, som muleposen materialiserer, er alle positive og identitetsbundne, både via familiære relationer og via en mere fag-historisk betydning af byens industrielle arbejdsplads som en historisk afsluttet æra. Analysen peger på, at muleposen materialiserer et identitetslægteskab og et forestillet fællesskab bundet til Helsingør på tværs af fortid, nutid og fremtid.

Det har haft betydning, at muleposen er en materiel genstand, man har gemt i familien og har kunnet genfinde. Denne handling har kaldt på erindringer og nye situationer, hvor historie gøres i sociale, familiære eller fællesskabsskabende kontekster. Det har uden tvivl også betydning, at en del af byens borgere stadig har autobiografiske erindringer fra værftsbyen. Undersøgelsen peger endvidere på, at muleposen som historisk materialitet har vist et behov for at knytte sig til en fælles identitet bundet i værftstiden, også for borgere uden familiær tilknytning til værftet.

Diskussion

Artiklens analyser kalder på at diskutere to forhold. Det første forhold er, at den empirisk fremkomne historiebevidsthed og historiebrug stort set kun udfolder positive associationer og erindringer. Det andet forhold er artiklens brug af 'lokalbefolkning' som et udtryk for undersøgelsens empiriske data og forskernes position som ansatte på værftsmuseet.

Den komplekse kulturarv

Det er bemærkelsesværdigt, at muleposen kun frembringer positive erindringer, følelser og identitet om værftet. Som andre industrielle og kulturelle epoker, der er

overståede, er værftstiden en kompleks historie, der både rummer erindringer om den ubekvemme kulturarv som slid, druk, hierarkier og kulde samt de positive fortællinger om arbejdsfællesskab, industriel fremgang og økonomisk vækst til byens borgere. Den positive historiebevidsthed om en afsluttet industriel Æra genfinder vi i studiet fra kulminemuseet i Wales (Coupland, 2015). I processen, hvor et kulturarvsnarrativ konstrueres, mens aktører og historiebærere stadig lever og er aktive, ses, at det dominerende narrativ kommer til at handle om positive minder fra forgangne tider, der fastholdes i forhandling mellem aktørerne. Dette ses også i værftsarbejdernes narrativ, der ofte tager afsæt i 1950'erne og ofte omhandler deres læretid.

Analysen peger også på, at jo mere fjern ens personlige relation til værftet er, jo stærkere bliver identifikationen med værftstiden gennem muleposen som en abstraheret 'forestillet' byidentitet. Og jo tættere ens personlige relationer er til værftet, des mere identitetsnær bliver den empiriske fortidsbrug, hvor følelser og en vis grad af nostalgi er medvirkende til at udpege de positive erindringer.

Det pointeres, at det ikke har været artiklens sigte at søge efter den korrekte historie om værftet, for historiebevidsthed handler netop om, at historie er et komplekst billede af forskellige lægfolks oplevelser af og med en historisk periode, som bruges i eget nutidige liv.

Lokalbefolkningen

Forskernes position som ansatte på Værftsmuseet i empiriindsamlingen og det metodiske valg at følge muleposen gennem reproduktions- og relanceringsprocessen som deltagerobservatører har

afgørende betydning for, hvilken empiri der skabes. Dette har givet et sensitivt indblik i forskellige personers reaktioner på relanceringen af muleposen, fra unge lærlinges muleposeworkshop til daglige samtaler med kommunalt ansatte lærere og kulturansatte samt lokalavisers fortsatte fokus på værftshistorier. Kun dele af denne empiri har fundet vej til artiklen. Omvendt har det dog bevirket, at personer fra lokalbefolkningen, der ikke har været i berøring med Helsingørs kulturelle dagsorden, samt personer under ca. 18 år ikke er empirisk repræsenteret. Alligevel benævnes empirien som lokalbefolkningen, vel vidende at alle ikke repræsenteres.

Perspektivering

At lade museet tale gennem en genstand er på ingen måde unikt. Museer gør det, når de udvælger museumsgenstande, der skal repræsentere museets fortælling i udstillinger eller i butikken. Udvalget af genstande i samlingen er med til at definere og disciplinere folks historiebevidsthed, og på samme måde bliver museers relancering af en museumsgenstand genstand for identitetskoblinger og historiebrug. Det har vist sig tydeligt, at muleposen fra værftsmuseet i høj grad aktiverer positive følelser, men sådan er det ikke altid. Forsorgsmuseet i Svendborg formidler fattiggårdenes og fattigfolks historie, der blev set som 'en skamplet på byen'.¹¹ I Forsorgsmuseets butik sælges kokosmætter, som dem, der blev lavet af fattigfolk på fattiggården. Måtten materialiserer fattigfolks liv på fattiggården gennem det arbejde, de skulle udføre. Ifølge afdelingsleder for Forsorgsmuseet Sarah Smed¹² bliver fortællingen gennem kokosmåtten specielt stærk for de gæster,

der deltager i en workshop, hvor de producerer måtter med museets historiske apparater. Mange af disse gæster køber en kokosmåtte efterfølgende. Det giver dem en følelse af at have erfaret en autentisk historisk handling, hvilket medfører, at de som gæster kommer oplevelsen af fattigfolks liv på fattiggården lidt nærmere. De køber en del af museets fortælling med hjem og forlænger museets fortælling og oplevelse i deres eget liv. På værftsmuseet har det vist sig tydeligt, at muleposen kan

skabe anledning til at samtale om erindringer enten fra eget liv eller fra oplevelsen på museet. I den nærmeste fremtid vil vi undersøge, om fortællinger tilknyttet muleposen ændres, hvis det er museets gæster, der selv skal producere dem.

Stories from the Shipyard era in Elsinore

– *remembered through the tool bag*

Abstract In November 2019 The Shipyard Museum in Elsinore decided to reproduce and relaunch a museum item; The Mule bag. This article analyzes the relation between the Mule bag as a materiality and the remembrance and identification processes generated during a period of two months; from the decision on reproduction was taken until the first mule bags were ready for sale at the Shipyard Museum. Empirically, it builds on participant observation and conversations with local citizens as well as local media coverage. Based on Bernard Eric Jensen's theories of historical consciousness and past use as well as the material reversal's understanding of materiality as an actor, the analysis points to the fact that the mule bag bridges across time and place, as it both materializes people's concrete memories and offers the local people a materiality that connects them to the shipyard era and the city's industrial era.